

Gagin, V. "Sistemnyy sintez «Lezvie zhizni»" [Synthesis system "blade of life"]. <http://314159.ru/gagin/titul.htm>
Ivashkovskaia, I. B. "Upravlenie stoimosti kompanii: vyzovy rossiyskomu menedzhmentu" [Value-Based Management: Challenges of the Russian management]. *Rossiyskiy zhurnal menedzhmenta*, no. 4 (2004): 113-132.
Ivashkovskaia, I. B. *Modelirovanie stoimosti kompanii. Strategicheskaia otvetstvennost soveta direktorov* [Simulation of the company's value. Strategic responsibilities of the board]. Moscow: INFRA-M, 2012.
Mintsberg, G., Alstrand, B., and Lampel, Zh. *Strategicheskoe safari: Ekskursiia po debriam strategicheskogo menedzhmenta* [Strategic safari tour of the wilds of strategic management]. Moscow: Alpina Publisher, 2013.

Starikova, A. S., and Kolesnikov, V. P. "Metody analiza biznes-portfelia kompanii" [Methods of analysis of the company's business portfolio]. http://www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Economics/48064.doc.htm
Seeger, J. A. "Reversing the Images of BCG's Growth Share Matrix". *Strategic Management Journal*, no. 5 (1984): 93-97.
Smith, G. D., Arnold, D. R., and Bizzell, B. G. *Business strategy and policy*. Boston: Houghton Mifflin Co., 1991.
Tompson, A. A., and Striklend, A. Dzh. "Otsenka diversifitsirovanogo portfelia s ispolzovaniem matrichnogo analiza" [Evaluation of a diversified portfolio by using a matrix analysis]. http://www.iteam.ru/publications/strategy/section_16/article_139/
Taleb, N. N. *Chernyy lebed. Pod znakom nepredskazuemosti* [Black Swan. Under the sign of unpredictability]. Moscow: Kolibri, 2009.

УДК 330.142:657.3

ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПІДХОДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

© 2014 МАМОНОВ К. А., ПРУНЕНКО Д. О., ГРИЦЬКІВ Є. В.

УДК 330.142:657.3

Мамонов К. А., Пруненко Д. О., Грицьків Є. В. Визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств: підходи та особливості застосування

Розглянуто питання щодо необхідності формування та використання інтелектуального капіталу як в економіці держави, так і на підприємствах будівельної галузі, зокрема. Визначено суттєву роль і значення інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах. Охарактеризовані та виявлені особливості застосування інтелектуального капіталу на підприємствах будівельної галузі, враховуючи сучасні умови господарювання України. Систематизовано теоретико-методичні підходи до визначення інтелектуального капіталу суб'єктів господарської діяльності, охарактеризовано структурні елементи та обґрунтовано поняття «інтелектуальний капітал будівельних підприємств».

Ключові слова: інтелектуальний капітал, будівельні підприємства, визначення інтелектуального капіталу, структура інтелектуального капіталу.
Табл.: 1. **Бібл.:** 18.

Мамонов Костянтин Анатолійович – доктор економічних наук, професор, кафедра фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

Пруненко Дмитро Олександрович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра транспортних систем і логістики, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: prunenkod@rambler.ru

Грицьків Євген Володимирович – здобувач, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

УДК 330.142:657.3

Мамонов К. А., Пруненко Д. А., Грицьків Є. В. Определение интеллектуального капитала строительных предприятий: подходы и особенности применения

Рассмотрены вопросы относительно необходимости формирования и использования интеллектуального капитала как в экономике государства, так и на предприятиях строительной отрасли, в частности. Определена важная роль и значение интеллектуального капитала на строительных предприятиях. Охарактеризованы и выявлены особенности использования интеллектуального капитала на предприятиях строительной отрасли, учитывая современные условия хозяйствования Украины. Систематизированы теоретико-методические подходы к определению интеллектуального капитала субъектов хозяйственной деятельности, охарактеризованы структурные элементы и обосновано понятие «интеллектуальный капитал строительных предприятий».

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, строительные предприятия, определение интеллектуального капитала, структура интеллектуального капитала.
Табл.: 1. **Библ.:** 18.

Мамонов Константин Анатольевич – доктор экономических наук, профессор, кафедра финансово-экономической безопасности, учета и аудита, Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)

Пруненко Дмитрий Александрович – кандидат экономических наук, доцент, кафедра транспортных систем и логистики, Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: prunenkod@rambler.ru

Грицьків Євгеній Владимирович – соискатель, Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)

UDC 330.142:657.3

Mamonov K. A., Prunenکو D. O., Hrytskiv Ye. V. Definition of Intellectual Capital of Construction Enterprises: Approaches and Application Features

The questions on the need for the formation and use of intellectual capital in the economy of the state and the enterprises of the construction industry in particular were considered. The important role and importance of intellectual capital in the construction enterprises were identified. The features of the use of intellectual capital in the enterprises of the construction industry, given the current economic conditions in Ukraine were characterized and identified. Theoretical and methodological approaches to the definition of the intellectual capital of business entities characterized by structural elements and proved the concept of "intellectual capital construction companies" were systematized.

Key words: intellectual capital, construction companies, the definition of intellectual capital, intellectual capital structure.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 18.

Mamonov Kostiantyn A. – Doctor of Science (Economics), Professor, Department of economic and financial security, accounting and auditing, Kharkiv National University of Urban Economy named after O. M. Beketov (vul. Marshala Bazhanova, 17, Kharkiv, 61002, Ukraine)

Prunenکو Dmytro O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Transport Systems and Logistics, Kharkiv National University of Urban Economy named after O. M. Beketov (vul. Marshala Bazhanova, 17, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: prunenkod@rambler.ru

Hrytskiv Yevhen V. – Applicant, Kharkiv National University of Urban Economy named after O. M. Beketov (vul. Marshala Bazhanova, 17, Kharkiv, 61002, Ukraine)

На сучасному етапі економічних перетворень України зростає роль інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах. Зокрема, представлена галузь забезпечує функціонування майже 30 інших сфер народного господарства – вирішення проблем активізації інвестиційно-інноваційного розвитку, формування високотехнологічного виробництва, зростання якості та рівня використання робочого капіталу та ін. Натомість за останні роки на підприємствах будівельної галузі спостерігається зниження результативності діяльності та ефективності використання засобів і коштів, гальмується перетворення у сфері земельних відносин, використання сучасних технологій, скорочення рівня застосування сучасних підходів щодо формування інтелектуального капіталу.

Слід зазначити, що значення інтелектуального капіталу в розвинених економіках зростає, оскільки, на думку експертів, його питома вага складає від 60 до 85% вартості бізнесу [1]. Крім того, до перспективних напрямів належить низький рівень його використання, а саме: сума незареєстрованих інтелектуальних активів складає близько 250 млрд дол. [13], але вони є основним макроекономічним чинником, що впливає на розвиток економіки країни, забезпечує позитивний її рух і самозростання в контексті визначення пріоритетних напрямів функціонування [9].

Метою статті є систематизація теоретико-методичних підходів і визначення її характеристика структурних елементів інтелектуального капіталу, враховуючи особливості функціонування будівельних підприємств.

Для формування та використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах необхідно систематизувати підходи до його визначення та структури.

В існуючих теоретико-методичних положеннях відсутні єдині підходи до визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств. Формування й реалізація концепції інтелектуального капіталу пов'язана з розвитком «економіки знань», впровадження якої почалася на початку 60-х років минулого століття та в основі зростання якої лежать знання. Крім того, важливим аспектом є перехід від ресурсної складової до інтелектуальної, яка базується на наукових дослідженнях, інноваційних освітніх технологіях, що спрямовані на майбутнє, враховуючі сучасні умови господарювання.

У цьому контексті показовою є точка зору Ю. Бажал [2], який при визначенні «економіки знань» основну увагу фокусує на:

- ✦ розробці комплексної стратегії формування й реалізації «економіки знань», домінантами якої є забезпечення змін і трансформацій на основі новітніх технологій;
- ✦ гармонізації інтересів широкого кола суспільних груп при впровадженні представленої стратегії;
- ✦ формуванні комплексної інформаційної бази щодо переходу від сировинної економіки до «економіки знань» при взаємодії між різними галузями економіки.

При характеристиці сучасної економічної політики В. Геєць та В. Семіноженко особливу увагу приділяють економіці знань, де домінують високотехнологічні галузі, надаються інтелектуальні послуги, розвиваються сучасні освітні, наукові та інноваційні технології [4]. При цьому необхідно фокусуватись на можливостях реалізації наукових розробок у реальному секторі економіки та забезпеченні зростання професійного, культурного й освітнього рівня

людського капіталу, який впливає на інтелектуальний капітал суб'єктів господарювання.

У результаті систематизації теоретико-методичних підходів визначено, що інтелектуальний капітал – це сукупність знань, навичок, умінь людини, можливості сприйняття ними інформації, мислення та генерації ідей, що спрямовує зусилля на забезпечення результативності й ефективності на основі його формування й використання [17]. А. Едвінссон і М. Мелоун зосереджують основну увагу на інформаційній складовій інтелектуального капіталу, де центральне місце займає людина. Натомість, слід вказати на обмеженість представленого підходу, де відсутні інші важливі складові інтелектуального капіталу. Розширюючи структурні компоненти інтелектуального капіталу, Н. Івлєва виділяє елементи: людський, ринковий, структурний капітал та забезпечення їх трансформації [7].

Поряд з представленими підходами деякі вчені визначають інтелектуальний капітал як складну категорію, що виступає активом підприємства, спрямованим на отримання економічних вигод, і як суму коштів, що інвестована суб'єктами господарювання у свою діяльність на формування й реалізацію інтелектуальних складових [10]. На жаль, у сучасній вітчизняній звітності відображення інтелектуального капіталу залишається на низькому рівні, що знижує можливості його ефективного застосування. У контексті визначення інтелектуального капіталу показовою є точка зору Б. Леонтьєва, який у його рамках виділяє законні права на результати творчої діяльності суб'єкта, природні й набуті інтелектуальні здібності й навички, бази знань, корисні відносини з іншими суб'єктами, що забезпечує формування системи інтелектуальних переваг на ринку [11].

Як сукупність знань характеризує інтелектуальний капітал Д. Даффі [8] і Т. Стюард [18]. При цьому останній включає у складові інтелектуального капіталу людський, структурний, клієнтський. Подібну точку зору розділяє В. Єфремов, який виділяє в інтелектуальному капіталі різні форми, що трансформуються у відповідні знання [6]. Таким чином, представлені автори виділяють важливу функціональну складову капіталу – формування, генерація, отримання та реалізація знань на підприємствах для забезпечення результативності їх діяльності. Інші функціональні характеристики виділяють Д. Клейн і А. Прусак, які визначають ознаки його руху для забезпечення трансформацій у контексті створення цінностей [8].

О. Стрижак характеризує інтелектуальний капітал як сукупність здібностей та знань, що формують економічну цінність й використовуються у виробничій системі, яка спрямована на задоволення потреб суспільства, з метою створення інноваційного потенціалу та одержання доходу [16]. При цьому у рамках представленого підходу виділяють такі компоненти:

- ✦ знання, інформація, компетентність персоналу – як фактори виробництва;
- ✦ об'єкти промислової власності, об'єкти авторського права, ноу-хау – як об'єкти права інтелектуальної власності;
- ✦ права на торгові знаки, права на об'єкти промислової власності, авторські права, гудвіл – як нематеріальні активи, що володіє підприємство [16].

Реалізуючи функціональний підхід, Є. Брукінг визначає такі складові інтелектуального капіталу (табл. 1) [3].

Складові інтелектуального капіталу за Є. Брукінгом [3]

Назва складової інтелектуального капіталу	Елементи та характеристики
Ринкові активи	Репутація, товарної марки (марки обслуговування), корпоративний знак, «свої» люди, покупці, «прибічники – пропагандисти» компанії, повторні контракти, портфель замовлень, механізми розподілу товарів, ділове співробітництво, франшизні угоди, ліцензійні угоди, корпоративне ім'я, сприятливі контракти
Інтелектуальна власність	Патенти, авторські права, права на дизайн, виробничі секрети, ноу-хау, права на торговельні марки і марки обслуговування
Людський капітал	Освіта працівників, професійна кваліфікація, пов'язані з роботою знання, професійні схильності, психометричні характеристики, пов'язані з роботою навички
Інфраструктурні активи	Філософія управління, корпоративна культура, управлінські процеси, інформаційні технології, мережеві системи зв'язку, стосунки з фінансовими установами

Деякі вчені розширюють структурні компоненти інтелектуального капіталу, зокрема, виділяючи персоніфікований, техніко-технологічний, інфраструктурний, клієнтський і марочний капітали.

Цільовий підхід реалізується у роботах Н. Маркової [12], В. Олейко [14], які визначають мету формування та використання інтелектуального капіталу – отримання економічного ефекту.

Звужуючи важливість інтелектуального капіталу, вітчизняні законодавці фокусують увагу на нематеріальних активах. Так, у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» до них належать:

- ✦ *права користування природними ресурсами*: право за користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічна та інша інформація про природне середовище та ін.;
- ✦ *права користування майном*: право використання земельних ділянок відповідно до земельного законодавства, права користування будівлею, права на оренду приміщеннями;
- ✦ *права на комерційні позначення*: права на торгові марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- ✦ *права на об'єкти промислової власності*: право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компоновки інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у т. ч. ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції, крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- ✦ *авторське право і суміжні з ними права*: право на літературні, художні, музикальні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних, використання фонограм, відеограм, крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- ✦ *інші нематеріальні активи*: право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо [15].

Як нематеріальний актив виділяють інтелектуальний капітал Л. Довгань та І. Малик [5], що можуть бути відображені у фінансовій звітності підприємств.

Узагальнено представлені теоретико-методичні положення та запропоновані підходи до визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств:

- ✦ *структурний підхід*, у рамках якого основна увага фокусується на відповідних компонентах і структурних особливостях формування й використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах;
- ✦ *функціональний підхід*, який характеризується визначенням напрямів і методів використання інтелектуального капіталу і дозволяє охарактеризувати практичні аспекти його формування й застосування;
- ✦ *цілевий підхід* – інтелектуальний капітал будівельних підприємств характеризується з позиції його цільової орієнтації та спрямування, враховуючи особливості функціонування суб'єктів господарювання;
- ✦ *комплексний підхід*, у рамках якого інтелектуальний капітал визначається як комплексна категорія, що включає ознаки та характеристики структурного, функціонального та цільового підходів.

Для визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств запропоновано використовувати комплексний підхід, який дозволяє врахувати різні теоретико-методичні та практичні аспекти щодо формування та використання цього капіталу в контексті характеристики особливостей функціонування будівельних підприємств для забезпечення їх розвитку.

Таким чином, систематизуючи теоретико-методичні підходи, інтелектуальний капітал будівельних підприємств визначається як комплексна категорія, що складається зі знань, вмінь, навичок, відображених у матеріальній, нематеріальній та грошовій формах, спрямована на формування й реалізацію інтелектуального продукту для отримання економічного ефекту, у рамках якого виділяються ринкові активи, бренд, людський та структурний капітали, інтелектуальна власність. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук Г. Найпотужніші бренди світу: стан і тенденції / Г. Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2008. – № 12. – С. 19 – 31.
2. Бажал Ю. М. Знаннева економіка: слово та діло / Ю. М. Бажал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.google.com.ua/url?sa
3. Брукінг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.

- 4. Геєць В. М.** Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семіноженко. – Харків : Костанта, 2006. – 272 с.
- 5. Довгань Л. Є.** Ефективна модель корпоративного управління в умовах становлення економіки знань / Л. Є. Довгань, І. П. Малик // Проблеми науки. – 2006. - № 1. – С. 23 – 28.
- 6. Ефремов В. С.** Бизнес-системы постиндустриального мира / В. С. Ефремов // Менеджмент в России и за рубежом. – 1999. – № 5. – С. 3 – 24.
- 7. Ивлиева Н. Н.** Оценка стоимости интеллектуального капитала предприятия : монография / Н. Н. Ивлиева. – М. : Маркет ДС, 2008. – 144 с.
- 8. Кендюхов О.** Гносеологія інтелектуального капіталу / О. Кендюхов // Економіка України. – 2003. – № 4. – С. 28 – 33.
- 9. Кендюхов О. В.** Організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства / О. В. Кендюхов [Електронний варіант]. – Режим доступу : www.lib.ua-gu.net/diss/cont/349143.html
- 10. Кравченко С. І.** Обліково-аналітичне забезпечення управління інтелектуальним капіталом / С. І. Кравченко, О. В. Корнева [Електронний варіант]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/natural/.../68.pdf
- 11. Леонтьев В. Б.** Цена интеллекта: Интеллектуальный капитал в российском бизнесе / В. Б. Леонтьев. – М. : ИЦ «Акционер», 2002. – 200 с.
- 12. Маркова Н. С.** Теоретико-методичні аспекти формування й розвитку інтелектуального капіталу : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка та управління підприємствами» / Н. С. Маркова. – Х., 2005. – 20 с.
- 13.** Найвідоміші бренди України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://postup.brama.com/usual.php?what=16115>
- 14. Олейко В. М.** Інтелектуальний капітал: методологічні аспекти / В. М. Олейко // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 6. – С. 43 – 46.
- 15.** Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99
- 16. Стрижак О. О.** Формування інтелектуального капіталу підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка та управління підприємствами» / О. О. Стрижак. – Х., 2004. – 20 с.
- 17. Edvinsson L.** Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower / L. Edvinsson, M. Malone. – N. Y. : Harper Business, 1997. – 240 p.
- 18. Stewart T. A.** Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations / T. A. Stewart. – Doubleday : New York, 1997. – 278 p.

REFERENCES

- Androshchuk, H. "Naipotuzhnishi brendy svitu: stan i tendentsii" [The most powerful brands in the world: status and trends]. *Intelektualna vlasnist*, no. 12 (2008): 19-31.
- Bazhal, Yu. M. "Znannieva ekonomika: slovo ta dilo" [Economics of knowledge: the word and work]. www.google.com.ua/url?sa
- Bruking, E. *Intellektualnyy kapital* [Intellectual capital]. St. Petersburg: Piter, 2001.
- Dovhan, L. Ie., and Malyk, I. P. "Efektyvna model korporativnoho upravlinnia v umovakh stanovlennia ekonomiky znan" [Effective corporate governance model in the context of the establishment of the knowledge economy]. *Problemy nauky*, no. 1 (2006): 23-28.
- Efremov, V. S. "Biznes-sistemy postindustrialnogo mira" [Business of the postindustrial world]. *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, no. 5 (1999): 3-24.
- Edvinsson, L., and Malone, M. *Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*. New York: Harper Business, 1997.

Heiets, V. M., and Seminozhenko, V. P. *Innovatsiini perspektyvy Ukrainy* [Innovative perspectives of Ukraine]. Kharkiv: Kostanta, 2006.

Ivlieva, N. N. *Otsenka stoimosti intellektualnogo kapitala predpriatiia* [Valuation of intellectual capital of the enterprise]. Moscow: Market DS, 2008.

Kendiukhov, O. V. "Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm upravlinnia intellektualnym kapitalom pidpriemstva" [Organizational-economic mechanism of management of intellectual capital]. www.lib.ua-gu.net/diss/cont/349143.html

Kravchenko, S. I., and Kornieva, O. V. "Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia intellektualnym kapitalom" [Accounting and analytical support for the management of intellectual capital]. www.nbuv.gov.ua/portal/natural/.../68.pdf

Kendiukhov, O. "Hnoseolohiia intellektualnogo kapitalu" [Epistemology of intellectual capital]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 4 (2003): 28-33.

[Legal Act of Ukraine]. www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99

Leontev, V. B. *Tsena intellekta: Intellektualnyy kapital v rossiyskom biznese* [Price Intelligence: Intellectual capital in Russian business]. Moscow: Aktsioner, 2002.

Markova, N. S. "Teoretyko-metodychni aspekty formuvannia i rozvytku intellektualnogo kapitalu" [Theoretical and methodological aspects of the formation and development of intellectual capital]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2005.

"Naividomishi brendy Ukrainy" [The best-known brands in Ukraine]. <http://postup.brama.com/usual.php?what=16115>

Oleiko, V. M. "Intellektualnyi kapital: metodologichni aspekty" [Intellectual capital: methodological aspects]. *Intelektualna vlasnist*, no. 6 (2003): 43-46.

Stryzhak, O. O. "Formuvannia intellektualnogo kapitalu pidpriemstva" [Formation of intellectual capital]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2004.

Stewart, T. A. *Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations*. New York: Doubleday, 1997.